

УДК 61(091)

ДО 90-РІЧЧЯ КАФЕДРИ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ, УПРАВЛІННЯ ТА БІЗНЕСУ В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я ХАРКІВСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

О. І. Сердюк, Н. В. Просоленко, В. І. Крупеня, Б. А. Рогожин

Харківська медична академія післядипломної освіти. E-mail: socialmed@med.edu.ua

Наведено етапи розвитку кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я за період із 1926 по 2016 р. Проаналізовано внесок кафедри у підготовці фахівців з організації і управління охороною здоров'я за звітний період діяльності. Проаналізовано наукові досягнення, які сприяли розвитку вітчизняної охорони здоров'я, активна участь викладачів у сумісній роботі кафедри з органами та закладами охорони здоров'я.

Ключові слова: організація й управління охороною здоров'я; навчальна та наукова діяльність.

Суттєвою особливістю діяльності кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я протягом усього часу її існування є те, що всі головні її напрямки – навчальний, науковий і практичний – повністю відповідали історичним періодам розвитку держави і суспільства та найбільш пріоритетним напрямкам розвитку охорони здоров'я.

Історія кафедри починається у 1926 році, коли в Харкові на базі Українського клінічного інституту підвищення кваліфікації лікарів (заснованого в 1923 р.) була створена кафедра соціальної гігієни. Це була одна з перших в Україні кафедр такого профілю. Її організація та функціонування були викликані терміновою необхідністю щодо поліпшення підготовки лікарів для сільської місцевості, організаторів служби охорони здоров'я, особливо інспекторів районної ланки управління і керівників створюваних уперше в історії медико-санітарних частин промислових підприємств. У 1927 році кафедра отримала свою власну клінічну базу – міський об'єднаний диспансер № 3.

О. І. Сердюк – доктор мед. наук, професор, завідувач кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти

У 1930 році кафедра отримала назву соціальної гігієни та організації охорони здоров'я [2].

Засновником кафедри був професор Я. І. Ліфшиць, який очолював її до 1934 року. У 1934-1941 рр. завідувачем кафедри був відомий спеціаліст у сфері санітарної статистики професор А. М. Мерков. У перші роки своєї діяльності новоутворена кафедра спрямовувала свої зусилля на забезпечення розвитку організаційних засад охорони здоров'я колективів великих промислових підприємств, які в часи індустріалізації 1930-х рр. швидкими темпами створювались у Харкові. Кафедра брала активну участь у розробці та запровадженні нових для того часу принципів організації охорони здоров'я і забезпечення пріоритету медичної допомоги робітникам державних промислових підприємств та працівникам колективних господарств сільського господарства, засад планування, профілактики, організації та проведення масових профілактичних медичних обстежень населення, розвитку мережі медичних установ, створенні спеціалізованих клінічних закладів та лікарень, медико-санітарних частин промислових підприємств та відомств, розвитку мережі державних санітарно-епідеміологічних станцій.

У 1941 році робота Українського центрального інституту удосконалення лікарів була перервана війною. Після повернення закладу до Харкова з евакуації та поновлення його роботи у 1944 році кафедру очолив ректор закладу І. І. Овсієнко (у 1938-1944 рр. – нарком охорони здоров'я УССР), який працював на цій посаді 27 років – до 1971 року [1, 2].

У цей час були розроблені й впроваджені програми навчання, за якими проходили підготовку з питань управління та організації керівники органів управління та медичних установ усіх організаційних рівнів, головні спеціалісти та медичні статисти. Були розроблені й впроваджені в практику науково обґрунтовані рекомендації з організації роботи сільських районних лікарень, міських і спеціалізованих медичних закладів, розроблені напрями розвитку вищих медичних навчальних та науково-дослідних установ і навчальних закладів підготовки медичного персоналу (медичних училищ і технікумів) [1].

Протягом 1971-2000 рр. завідувачем кафедри був проф. А. Ф. Короп. Під його керівництвом на кафедрі було проведено дослідження інструментів визначення ефективності медичної допомоги, розроблено численні програми розвитку регіональних систем схорони здоров'я, розпочато дослідження організаційних змін, які викликають у системі охорони здоров'я ринкові умови. Останнє знайшло своє відображення у новій назві кафедри: у 1997 році кафедру було перейменовано на кафедру соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я. За цей період на кафедрі було розроблено 26 навчальних програм, за якими пройшли підготовку 13 тис. спеціалістів-організаторів охорони здоров'я і 57 тис. лікарів інших фахів.

Із 2000 року кафедру очолює досвідчений науковець, організатор з великим професійним досвідом проф. О. І. Сердюк. Він має багаторічний стаж роботи на керівних посадах у закладах та органах управління охорони здоров'я, також працював на посаді першого заступника начальника управління охорони здоров'я Харківської обласної державної адміністрації, виконував обов'язки головного позаштатного спеціаліста МОЗ

за фахом «Загальна практика – сімейна медицина», а наразі є головним лікарем клінічного санаторію «Курорт Березівські мінеральні води» [3].

Викладацький склад кафедри: завідувач кафедри доктор мед. наук, професор О. І. Сердюк, професори Б. С. Федак і О. В. Піонтовська; доценти Н. В. Просолєнко, Б. А. Рогожин, В. І. Крупеня, І. В. Гуріна-Рапінчук, О. А. Короп; старші викладачі Л. М. Патока, А. В. Завдов'єва. Усі викладачі кафедри здобули значний особистий досвід управлінської роботи, працюючи на керівних посадах в органах і закладах охорони здоров'я. Завідувач кафедри проф. О. І. Сердюк та проф. Б. С. Федак і О. В. Піонтовська і зараз є керівниками потужних спеціалізованих установ.

Щорічно на кафедрі проходять підготовку понад 400 спеціалістів за фахом «Організація і управління охороною здоров'я». Кафедра забезпечує проведення циклів спеціалізації, передатестаційних циклів і циклів тематичного удосконалення для лікарів за фахом «Організація і управління охороною здоров'я».

Кафедра систематично оновлює свої навчальні програми та матеріали і забезпечує післядипломну підготовку на нових циклах тематичного удосконалення з поточних питань економіки, бізнесу, управління та маркетингу в охороні здоров'я, реформування органів управління, сімейної медицини тощо.

Із цих питань кафедра має значний досвід плідного міжнародного співробітництва. Співробітники кафедри брали участь в освітніх проектах Європейського Союзу і Сполучених Штатів з розвитку та реформування охорони здоров'я України; працівники кафедри вивчили досвід практики охорони здоров'я США, Великобританії, Німеччини, Франції, Угорщини, Польщі, Росії, Швейцарії, Голландії, Китаю, Фінляндії та деяких інших країн, брали участь у міжнародних форумах, конгресах та конференціях [2].

У 2008-2010 рр. кафедра брала участь у підготовці нової навчальної програми для спеціалістів з організації охорони здоров'я – керівників органів управління та спеціалізованих медичних установ і керівників служб. Із 2011 року кафедра проводить

таку підготовку за цією 18-місячною очно-заочною програмою спеціалізації.

Крім Харківської області, кафедра бере участь у підготовці спеціалістів-організаторів охорони здоров'я в АР Крим, Полтавській та Сумській областях. Також за останні 10 років неодноразово проводились цикли післядипломної підготовки для лікарів Рівного, Черкас, Одеси, Кіровограда, Луцька, Чернігова, Івано-Франківська, Чернівців.

За останні 13 років (2002-2015 рр.) за участю співробітників кафедри підготовані та видані 3 підручники, 16 навчальних посібників, 6 монографій та понад 150 наукових статей і тезисів.

Кафедра проводить дослідження з проблем удосконалення методів управління, планування, регулювання й економічної ефективності діяльності медичних закладів і територіальних систем охорони здоров'я в умовах структурних змін, які спрямовані на упровадження засад загальної практики-сімейної медицини та ринкових відносин у діяльність медичної галузі. Зроблено значний внесок у розвиток науково-методичних засад концепції розвитку сімейної медицини в Україні, упровадження сімейної медицини у практику охорони здоров'я. Співробітники кафедри брали активну участь у розробці нормативних документів з питань регулювання діяльності закладів первинної допомоги, результати наукових досліджень були представлені на з'їздах сімейних лікарів України та науково-практичних конференціях. Наукові розробки кафедри безпосередньо упроваджені в практику первинної медико-санітарної допомоги системи охорони здоров'я Харківської області, де працює понад 700 лікарів загальної практики-сімейної медицини та низки інших областей України, де кафедра бере участь у підготовці спеціалістів-організаторів охорони здоров'я.

За цими науковими напрямами останні п'ять років на кафедрі виконана 1 докторська та 2 кандидатські дисертації та запланована і виконується ще 1 кандидатська дисертаційна робота.

Свою навчальну роботу кафедра проводить на базі численних медичних закладів м. Харкова і Харківської області.

Клінічними базами кафедри є: Харківська міська студентська лікарня, клінічний

«Курорт Березівські мінеральні води», Харківський обласний шкірно-венерологічний диспансер. Крім того, співробітниками кафедри є головні лікарі Харківської обласної клінічної лікарні (Б. С. Федак) та обласної клінічної дитячої лікарні № 1 (О. В. Піонтковська).

Вказані установи мають автоматизовані аудиторії та можуть надати необхідні приміщення для навчання малих (до 10 осіб) і великих (30-40 осіб) навчальних груп курсантів. Крім того, клінічні бази надають відповідні матеріали з організаційних проблем діяльності медичних закладів усіх організаційних рівнів: первинного – амбулаторії сімейних лікарів, вторинного – поліклініка та відділення загального профілю і високоспеціалізовані заклади та відділення третинного рівня.

На базі кафедри проходять всеукраїнські науково-практичні конференції, присвячені актуальним проблемам розвитку охорони здоров'я і підготовки управлінських кадрів для галузі (1986, 1995, 2002, 2004, 2010, 2012, 2013 рр.).

Характерною рисою кафедри є її тісні відносини з органами управління охороною здоров'я. Співробітники кафедри регулярно брали і беруть участь у роботі координаційних рад, колегій, комісій і робочих груп МОЗ України, обласних, міських і районних управлінь охорони здоров'я.

Разом з тим кафедра брала активну участь у розробці нових типових галузевих штатних нормативів, пропозицій до внесення змін у Бюджетний кодекс України, проектів нормативних документів з питань страхової, сімейної та сільської медицини. Кафедра надає консультативну допомогу та співпрацює у напрямі упровадження економічних механізмів управління та реалізації структурних перетворень з керівниками медичних закладів та органів управління. Цьому сприяє й особистий досвід більшості викладачів кафедри, які протягом тривалого часу працювали або працюють і зараз на керівних посадах.

Сучасна діяльність кафедри спрямована на упровадження нових методів управління і технологій, менеджменту та маркетингу і розвиток економічних відносин у діяльність медичної галузі. Перспективними

напрямами наукових досліджень на кафедрі є питання маркетингу громадських медичних послуг, що є важливою складовою ринкових відносин, які формуються у теперішній час. Для цього на кафедрі розпочаті роботи із вивчення світового та передового вітчизняного досвіду діяльності медичних підприємств, удосконалення інструментарію для оцінки якості медичних послуг, дослідження мотиваційних компонентів діяльності медичного персоналу, змін психологічних відносин у колективах медичних закладів, які починають діяти на засадах підприємництва, та низки інших питань.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Хвисюк, М. І. Роль кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти в розвитку вітчизняної охорони здоров'я / М. І. Хвисюк, А. Ф. Короп, О. І. Сердюк // Актуальні питання реформування системи охорони здоров'я на сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. – Х.: Фоліо, 2002. – С. 6-7.
2. Сердюк, О. І. До 80-річчя кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти / О. І. Сердюк, Н. В. Просолєнко // Епідеміологія, екологія і гігієна: сб. матеріалів 9-ої итоговий регіональної научно-практичної конференції. – Х., 2006. – Ч. 1. – С. 13-14.
3. Сердюк, О. І. Маркетинг санаторно-курортних послуг / О. І. Сердюк, Б. А. Рогожин. – Х.: Золоті сторінки, 2012. – 183 с.

REFERENCES

1. Hvyssiuk MI, Korop AF, Serdiuk OI. Rol' kafedry social'noi' medycyny, upravlinnia ta biznesu v ohoroni zdorov'ia Kharkivs'koi' medychnoi' akademii' pislidyplomnoi' osvity v rozvytku vitchyzniano' ohorony zdorov'ia. In: Aktual'ni pytannia reformuvannia systemy ohorony zdorov'ia na suchasnomu etapi social'no-ekonomichnogo rozvytku suspil'stva. Proceedings of the International Conference. Kharkiv: Folio; 2002. p. 6-7.
2. Serdiuk OI, Prosolenko NV. Do 80 richchia kafedry social'noi' medycyny, upravlinnia ta biznesu v ohoroni zdorov'ia Kharkivs'koi' medychnoi' akademii' pislidyplomnoi' osvity. In: Jepidemiologiia, jekologiia i gigiena. Proceedings of the 9 Final Regional Scientific-Practical Conference. Kharkov; 2006. Chapter 1; p. 13-14.
3. Serdiuk OI, Rogozhyn BA. Marketyng sanatorno-kurortnyh poslug. Kharkiv: Zoloti storinky; 2012. 183 p.

УДК 61(091)

**К 90-ЛЕТИЮ КАФЕДРЫ СОЦИАЛЬНОЙ МЕДИЦИНЫ, УПРАВЛЕНИЯ И БИЗНЕСА В ЗДРАВООХРАНЕНИИ
ХАРЬКОВСКОЙ МЕДИЦИНСКОЙ АКАДЕМИИ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

А. И. Сердюк, Н. В. Просоленько, В. И. Крупенья, Б. А. Рогожин

Описаны этапы развития кафедры социальной медицины, управления и бизнеса в здравоохранении за период с 1926 по 2016 г. Проанализирован вклад кафедры в подготовку специалистов по организации и управлению здравоохранения за отчетный период деятельности. Проанализированы научные достижения, которые способствовали развитию отечественного здравоохранения, активное участие преподавателей в совместной работе кафедры с органами и учреждениями здравоохранения.

Ключевые слова: организация и управление здравоохранением; учебная и научная деятельность.

UDC 61(091)

**TO THE 90th ANNIVERSARY OF THE DEPARTMENT OF SOCIAL MEDICINE, MANAGEMENT AND BUSINESS
IN HEALTHCARE OF THE KHARKIV MEDICAL ACADEMY OF POSTGRADUATE EDUCATION**

O. I. Serdiuk, N. V. Prosolenko, V. I. Krupenya, B. A. Rogozhyn

The stages of development of the Department of Social Medicine, Management and Business in Healthcare for the period from 1926 to 2016 have been described. The contribution of the Department in training specialists in the field of organization and management of healthcare during the period under review has been analyzed. The scientific achievements that have contributed to the development of the national healthcare, the active participation in joint work of the Department staff with the authorities and health institutions have been analyzed.

Key words: organization and management of healthcare; educational and scientific activities.